

CRKVA I INVENTAR U SVETOM PETRU ČVRSTECU

Stjepan KOŽUL

Sv. Petar Čvrstec je selo istočno od Križevaca, danas značajno kao sjedište starodrevne župe, koja pripada kalničkom arhiđakonatu i cirkvenskom dekanatu. Polazimo tragom prošlosti i sadašnjosti tog sakralnog lokaliteta da bismo uočili njegovu značenje i vrijednost.

Današnja župna crkva sv. Petra u Čvrstecu sagrađena je 1821. na ranijem lokalitetu istog patronicija,¹ za župnika Wolfganga Smoleca, o čemu svjedoči jedini uklesani natpis iznad ulaza na južnom pročelju crkve.²

To je jednobrodna građevina, sagrađena u kasnobarokno-klasicističkom stilu, sa zaobljenim svetištem veličine 7 x 7,5 m, koje je uzdignuto na dvije stepenice, na istoku i glavnim pročeljem na zapadu. Desno uz svetište nalazi se sakristija na kat, veličine 5 x 4,6 m, a uz glavno pročelje zvonik, visok oko 30 m. Zvonik je preostao od stare crkve koja je postojala do 1821; samo je nadozidan (slično kao u Staroj Ploščici i Nevincu). Od trijumfalnog luka koji dijeli svetište od lađe crkve prostire se prema zapadnom izlazu lađa veličine 20 x 11,4 m. Kako se zvonik nalazi ispred glavnog pročelja na zapadu, njegov donji dio čini na zapadnom pročelju predvorje ulaza, dok je ulaz na južnom pročelju bez predvorja. Građevina je osvjetljena s četiri prozora na južnoj desnoj strani i dva na sjevernoj, lijevoj strani. Na sjevernom pročelju jedan je prozor na svetištu, a drugi na lađi crkve. Samo je jedan prozor oslikan, a prikazuje Presveti Oltarski Sakrament. To je dar Jelene Kohn iz 1900. godine. Crkva je presvo-

1 KOŽUL, S., Spomenici crkvene umjetnosti bjelovarskog područja, (rukopis doktorske dizertacije na teološkom fakultetu u Zagrebu), Zagreb, 1976, str. 377–387; Isti, Spomenici crkvene umjetnosti bjelovarskog područja, (Izvadak iz doktorske dizertacije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu), Zagreb, 1977, str. 35–43.

2 KOŽUL, S., Nav. dj., str. 379; ŠTEFAN, Fr., Nešto o prošlosti župe Sv. Petar Čvrstec, Katolički list, 10/1917, str. 111–113. Natpis nam svjedoči godinu dovršetka župne crkve i župnika graditelja: „Cura et sollicitudine Adm. Rdi. Dni. Wolfgangi Smolecz parochi loci et devoto manu populi parochialis Chverstecz anno 1821. surexi”. Kako su župnici prvi vodili brigu o našoj kulturnoj baštini, ovdje ćemo donijeti cjelovitu tabelu župnika u Čvrstecu, do kojih smo mogli doći na temelju povijesnih izvora: Matija Đuretić (1673–1687), Ambroz N. Piškorić (1687–1691), Jakob Strukl (1691–1698), Juraj Gantar (1698–1703), Matija Mašić (Mussich?) (1703–1722), Jakob Katinčić (1722–1730), Vjenceslav Belošević (1730–1758), Wolfgang Ivan Hauptmann (1758–1769), Andrija Josip Novosel VAD (1769–1804), Stjepan Crundeković (1804–1806), Wolfgang Smolec (1806–1825), Franjo Pukšec (1825–1844), Franjo Kovačić (1844–1866), Franjo Drobčec (1866–1871), Ivan Kristić (1871–1904), Fran Štefan (1904–1929), Tomo Carić (1929–1934), Franjo Jerbić (1934–1963), Juraj Vlahovec (1963–1979) i Zvonimir Rabuzin od prosinca 1979.

dena s nekoliko polja boltanog svoda, a pod joj je od keramičkih pločica. Krovšte crkve je dvostrešno, a limena kapa zvonika je dosta uska i šiljata.

Po svojim stilskim oznakama građevina je slična ostalim crkvama iz tog razdoblja u ovoj regiji, kojima je mogla poslužiti i kao uzor (Carevdar, Stara Ploščica, Veliki Grđevac i sl.). Crkva je proglašena spomenikom kulture i pod zaštitom je Konzervatorskog zavoda iz Zagreba.

Ako pogledamo unutrašnjost crkve, vidjet ćemo da je resi zanimljiv inventar, osobito neki ranobarokni oltari i propovjedaonica. Danas crkva ima šest oltara:

Na glavnom oltaru sv. Petra, smještenom u svetištu crkve, nalazi se kip zaštitnika u sredini, a kipovi sv. Pavla i sv. Andrije sa strane. Podignut je 1902.³ Na lijevoj strani kod svetišta nalazi se oltar Bezgrešnog začeca, sa slikom u sredini, dok su sa strane kipovi sv. Ane i sv. Barbare. Oltar je podignut 1905, dok je slika Bezgrešnog začeca ostala od prijašnjeg oltara, na koji je bila postavljena 1885. Paralelno na desnoj strani smješten je oltar sv. Antuna Padovanskog, sa slikom zaštitnika u sredini i kipovima sv. Josipa i sv. Valentina sa strane. Oltar i slika nabavljeni su također 1905.

Sva tri spomenuta oltara izradio je iz drveta stolar Ivan Budicki iz Zagreba, koji je napravio inventar i za crkvu u Rovišću i Nevincu.⁴

Na lijevoj strani crkve nalazi se oltar svetih Triju Kraljeva, koji je 1918. iz drveta izradio majstor Antun Richard iz Koprivnice. U centralnom dijelu oltara nalazi se reljef Poklon Mudraca, dok su sa strane kipovi sv. Vida i sv. Florijana.⁵

Na desnoj strani crkve nalazi se stari, ranobarokni oltar Trpećeg Isusa (Sv. Križa). Oltar u sredini među ukrasnim stupovima ima sliku a sa strane dvije plastike (sv. Marije Magdalene i Nikodema). Postolje mu je zidano, a retabl drven, umjetnički izrađen i ukrašen rezbarijom i pozlatom. Na lijevoj strani crkve nalazi se isto takav ranobarokni oltar, posvećen sv. Vidu. U sredini je slika sv. Vida, izrađena u novije vrijeme, a sa strane plastike sv. Katarine i sv. Barbare.

Oba ova ranobarokna oltara, posebno njihovi retabli, potječu još iz XVII. stoljeća, a dopremljeni su u ovu crkvu 1826. iz Remeta, dozvolom biskupa Maksimilijana Vrhovca, za župnika Franje Pukšeca (1825–1844).⁶

Desno kraj trijumfnog luka nalazi se krasna propovjedaonica, koja je također 1826. dopremljena iz Remeta zajedno s oltarima.

To je ikonografski vrlo zanimljiv predmet koji će još biti spominjan u ovom članku, s likom sv. Pavla Pustinjaka i reljefima životinja, kao i plastikom proslavljenog Spasitelja na pokrovu propovjedaonice.⁷

Crkva ima dvije ispovjedaonice, koje je 1903. izradio Budicki, i krstionicu u obliku ormarića. Izvan oltara nalazi se veliko raspelo na lijevoj strani pokraj trijumfnog luka, paralelno s propovjedaonicom, dopremljeno također iz Remeta.⁸

3 Sv. Petar Čvrstec, *Katolički list*, 43/1902, str. 546–547; KOŽUL, S., *Nav. dj.*, str. 380.

4 *Katolički list*, 43/1902, str. 546; 46/1904, str. 552; 18/1905, str. 220.

5 *Katolički list*, 9/1918, str. 105; 10/1917, str. 111–113.

6 *Katolički list*, 43/1902, str. 546–547; BARIČEVIĆ, D., *Umjetničke znamenitosti crkve i samostana Majke Božje Remetske*, Zagreb, 1978, str. 30–35.

7 BARIČEVIĆ, D., *Nav. dj.*, str. 36–40.

8 *Ista*, *Nav. dj.*, str. 36; KOŽUL, S., *Nav. dj.*, str. 381.

Postaje Križnog puta izradio je 1900. uljanom tehnikom na platnu Ivan Šubić, slikar iz Koprivnice. Na pjevalištu se nalaze mehaničke orgulje iz 1869. sa 10 registara, a izradio ih je Antun Šimenc iz Zagreba. Od zlatarskih radova treba spomenuti kaleže, ciborije i pokaznicu. U zvoniku se nalaze tri zvona, lijevana 1936. kod Lebiša u Zagrebu. Zvona su teška: 730, 365 i 95 kg. Imaju glas F. A. F. Postoji i staro zvono, teško 20 kg, iz godine 1696, a ima glas C.⁹

Iako povijesni izvori spominju crkvu sv. Petra u Čvrstecu 1334. i 1501.,¹⁰ o njezinom izgledu nije nam ništa zapisano. Tek od 1704. možemo pratiti život tog objekta, koji je stajao na istom lokalitetu do 1819. godine.

Kanonik Petar Puc posjetio je Čvrstec 1704. kao vizitator kalničkog arhidakonata. On spominje župnu crkvu sv. Petra i Pavla.¹¹ To je u to vrijeme bila jedna od rijetkih crkava na ovom području koja je bila posvećena, a dan posvete slavio se u nedjelju „infra festum S. Lucae”. Crkva je bila pod patronatom „Dni Colonnelli Crisiensis”. Građevina bijaše zidana od temelja, „sub fornice tam in corpore quam in sanctuario, pavementum in corpore terreum, in sanctuario latericium”. Crkva je imala ulaz na zapadnom i južnom pročelju. Ispred zapadnog ulaza bijaše „aedificata turris alta mutata, bene et noviter una cum Ecclesia tecta, in qua turri sunt duae campanae...” Pred istočnim vratima bio je dosta velik atrij. Crkva je bila osvjetljena prozorima a imala je i pjevalište. Do svetišta se nalazila sakristija, „murata et sub fornice aedificata”. Imala je zemljani pod a od inventara jedan noviji drveni ormar. I ova razmjerno dobro uređena crkva za ono vrijeme nije imala ni krstionice ni ispovjedaonice. Spominju se samo tri oltara i propovjedaonica.¹² Oltari su imali zidano postolje i drveni retabl, obojen i oslikan, a djelomično pozlaćen i ukrašen slikama i plastikom svetaca. Glavni se oltar nalazio u svetištu crkve. Na njemu su se nalazile plastike sv. Petra i Pavla sa strane, a u sredini slika B.D. Marije koja u naručju drži Isusa. U gornjoj zoni oltara bile su tri plastike anđela, a oltar je završavao raspelom. Prvi bočni oltar izvan svetišta imao je sa strane plastike sv. Katarine i sv. Barbare, a u sredini plastiku B.D. Marije. Oltar je završavao izrezbarenim natpisom imena JESU! Drugi bočni oltar izvan svetišta imao je sa strane plastike sv. Stjepana i sv. Lovre, a u sredini sv. Ladislava Kralja. Na katu oltara bijaše plastika sv. Jurja.¹³

Poznato je da je godine 1706. crkva bila osvjetljena s tri prozora u svetištu, a lađa crkve imala je sa svake strane paralelno po tri prozora.¹⁴ Godine 1729. došlo je do obnove inventara, o čemu nas izvještava vizitator Lukansky,¹⁵ kao i župnik Vjenceslav

9 Usporedi činjenično stanje crkve sa zapisima vizitatora iz 1901, 1920, 1930, 1937. g., str. 1–8, zatim iz 1967. i 1972. g., str. 1–36, kao i Župna spomenica župe Sv. Petar Čvrstec.

10 BUTURAC, J., Popis župa zagrebačke biskupije od g. 1334, posebni otisak iz Zbornika zagrebačke biskupije 1094–1944, Zagreb, 1944, str. 33: „Item ecclesia beati Petri de Chrostuecz”.

11 KVP (Arhidakonat Kalnik, Kanonske vizitacije, Protokoli), 130/I, str. 51: „De Parochiali Ecclesia S. Petri et Pauli Aplorum in Chverstecz.”

12 Nav. mj., str. 51 i 52: „Baptisterium in hac Ecclesia nullum... confesionales pariter in hac Ecclesia...”

13 Nav. mj., str. 51.

14 KVP, 130/I, str. 493–494.

15 KVP, 132/III, str. 640. Usporedi s prijašnjim stanjem: KVP, 131/II, str. 48–49, 98, 231–232, 283–284; KVP, 132/III, str. 178–181.

Benedikt Belošević 1733.¹⁶ Iz Beloševićevog izvještaja doznajemo da je crkva tada bila u dobrom stanju, jedino je zvonik trebao temeljitu obnovu. U inventaru je došlo do promjene. Više se ne spominje pokrajnji oltar sv. Ladislava, nego glavni oltar sv. Petra, pokrajnji B.D. Marije i drugi pokrajnji „Sancti Antonii novissimum”.¹⁷ Vizitator Ivan Koos 1735. donosi kratki opis oltara sv. Antuna. Imao je sliku zaštitnika u sredini, a sa strane plastike sv. Benedikta i sv. Franje Ksaverskog. U gornjoj zoni oltara stajalo je nekoliko plastika svetaca. Tada se spominje da je i za bočni oltar B.D. Marije nabavljena nova slika.¹⁸ Vizitator Josip Pogledić napominje 1739. da je uređeno krovište crkve,¹⁹ a 1743. da je pozlatom ukrašen pokrajnji oltar sv. Antuna.²⁰ U slijedećim godinama nije bilo važnijih promjena, pa je stara župna crkva do 1819. posve dotrajala.²¹

Godine 1819. srušena je stara župna crkva u Čvrstecu i dovezen je kamen iz Kalnika za gradnju nove, današnje crkve. Četrnaesti listopada 1820. postavljen je i blagoslovljen temeljni kamen, a do jeseni 1821. crkva je bila završena; 25. listopada 1821. današnju župnu crkvu svečano je blagoslovio domaći župnik Wolfgang Smolecz, a sv. misu je služio njegov brat Filip, koji je tada bio župnik u Sv. Petru Orehovcu.²² Na spomen toga urezan je i natpis iznad južnih ulaznih vratiju: „Cura et solitudine Adm. Rdm. Dni. Wolfgangi Smolecz, parochi loci, et devoto manu populi parochialis Chverstecz anno 1821 surexi”.

U tu novu današnju crkvu – koja je prostorno mnogo veća od stare srednjovjekovne – bio je postavljen inventar. Ne isključujemo mogućnost da je za novu crkvu makar djelomično uzet inventar iz stare crkve, osobito što se tiče oltara. No, općenito je poznato da je glavnina inventara dopremljena 1826. iz Remeta dozvolom biskupa Maksimilijana Vrhovca, koji je bio pokrovitelj remetske crkve.²³

Da bismo doznali nešto više o tom inventaru u novoj crkvi u Čvrstecu moramo posegnuti za remetskim izvorima koji nam opisuju ta umjetnička djela.

„Pavlinski kroničar Nikola Benger u svom kratkom opisu remetske crkve spominje čak tri oltara iz XVII. stoljeća i njihove vrlo ugledne darovatelje. Najstariji od tih oltara bio je oltar *Smrti Marijine* koji je 1658. postavio Stjepan Svaštović, podžupan zagrebačke županije. Nešto je mlađi bio oltar sv. *Pavla Pustinjaka*, koji je postavio zagrebački bis-

16 KVP, 132/III, str. 759; KVP, 134/V, str. 3–8.

17 KVP, 134/V, str. 3.

18 KVP, 133/IV, str. 149.

19 Nav. mj., str. 122.

20 Nav. mj., str. 59.

21 KOŽUL, S., Nav. dj., str. 383. Stara se crkva spominje 1748. i 1802. g. Vidi: KVP, 133/IV, str. 27. KVP, 139/X, str. 265. Godine 1802. Čvrstec je imao 923 katolika, Raščani 187, Ruševac 228, Večeslavac 185, Povelčić 94 i 117 pravoslavnih, Cepidlak 167 kat. i 49. prav. i Osudevo „Ex antiqua matre in Trema divisa domus seu familiae 4”, sa 86 vjernika. Župa je ukupno 1802. imala 1870 vjernika katolika i 166 pravoslavnih.

22 Župska spomenica župe Sv. Petar Čvrstec, bilješka iz 1921. g., prigodom proslave 100–godišnjice župne crkve; ŠTEFAN, Fr., Nav. mj., str. 111–113.

23 KOŽUL, S., Nav. dj., str. 384; Katolički list, 43/1902, str. 546–547.

kup i general pavlinskog reda Martin Borković (1667–1687), a krajem XVII. stoljeća do 1694. godine postavio je zagrebački biskup Aleksandar Mikulić novi drveni glavni oltar *Uznesenja Marijina*. Osamnaesto je stoljeće tome dodalo neke oltare o kojima izvori ne govore, a u prvom je redu obogatilo crkvenu lađu novom propovjedaonicom koja je sadržajno i oblikovno među najistaknutijim drvorezbarskim djelima baroka u sjeverozapadnoj Hrvatskoj”.²⁴

Nakon ukinuća pavlinskog reda 1787. crkva i samostan u Remetama bili su pod pokroviteljstvom zagrebačkih biskupa. U Remetama je od 1812. postojala župa, pa su vizitaciju obavljali katedralni arhiđakoni.

Tako je katedralni arhiđakon Josip Sermage Susjedgradski prigodom vizitacije 1820. posljednji opisao remetsku crkvu, s bogatim inventarom iz XVII. i XVIII. stoljeća.²⁵ Umjetnine iz vremena pavlina tada su još ukrašavale crkvu. „Bilo je tu osim glavnog, mramornog oltara s kipom Remetske Majke Božje, još šest pobočnih oltara posvećenih Trpećem Kristu, svetim pustinjacima Pavlu i Antunu, Uzašašću Kristovu, Josipu i Donatu, a u južnoj kapeli stajao je oltar Majke Božje Žalosne. Na sjevernom zidu bila je propovjedaonica, a uz nju je postojala i jedna druga, manja”.²⁶

Nakon Sermageove vizitacije Remeta započeo je tadašnji pokrovitelj remetske crkve, biskup Maksimilijan Vrhovac, obnovu crkvene lađe novim oltarima i tada su jedan za drugim iz crkve maknuti oltari pustinjaka Pavla i Antuna, Trpećeg Krista i Uzašašća Kristova, kao i propovjedaonica. Sve je to bilo uskladišteno u neko spremište, gdje su već bila dva stara oltara, maknuta već ranije, i to oltar Smrti Bogorodičine iz 1658. i nekadašnji glavni oltar Uznesenja Marijina iz 1694. Ta dva posljednja oltara iz XVII. stoljeća vizitator Sermage 1820. više nije zatekao u crkvi. Ti stari oltari, uz druga tri, te veliko raspelo i propovjedaonica, bili su prevezeni – dozvolom biskupa Vrhovca – u Čvrstec.²⁷ Ondje je 1826. od njih napravljeno pet oltara s izmijenjenim titularima, a postavljena je i propovjedaonica te veliko raspelo.²⁸

Tako nam 1842. vizitator kalničkog arhiđakonata spominje novu župnu crkvu u Čvrstecu, podignutu 1821. koja je imala ove oltare: Sv. Petra i Pavla, Trpećeg Isusa, sv. Vida, B.D. Marije i sv. Antuna. Od inventara se još spominje propovjedaonica, krstionica, dvije ispovjedaonice i orgulje; nabavljene 1826.²⁹ Već 1869. Spomenica župe navodi da su nabavljene nove orgulje kod Antuna Šimenca u Zagrebu, sa 10 registara, za 1000 forinti. Bile su dopremljene iz Zagreba u Čvrstec 13. kolovoza 1869.

Iz ovoga je očito da su kod rekonstrukcije oltara u Čvrstecu 1826. promijenjeni titulari oltara dopremljenih iz Remeta, osim možda u slučaju oltara Trpećeg Krista. To

24 BARIČEVIĆ, D., Nav. dj., str. 30.

25 Arhiđakonat Katedrala, KVP, 67/XXIII, str. 637.

26 BARIČEVIĆ, D., Nav. dj., str. 30.

27 Ista, Nav. dj., str. 30–32.

28 Katolički list, 43/1902, str. 546–547; 10/1917, str. 111–113.

29 KVP, 142/XIII, str. 28–36. Škola je uvedena u župi 1824. g. Godine 1842. imala je tri razreda, a djecu su poučavali učitelj, župnik i kapelan Nikola Lončar. Te je godine župa imala 1856 odraslih vjernika, a u Poveljcu i Cepidlaku nešto pravoslavnih.

nam danas otežava da sigurno doznamo koji su se remetski oltari sačuvali do naših dana. Do te promjene oltara došlo je i stoga što su vjernici u Čvrstecu željeli imati oltare istih nebeskih zaštitnika kao i u staroj župnoj crkvi. Stara je crkva imala, uz glavni oltar sv. Petra i Pavla, pokrajnje oltare B.D. Marije i sv. Antuna. Zato su i u novoj crkvi 1826. bili uređeni oltari istih titulara: Sv. Petra i Pavla, B.D. Marije i sv. Antuna, a uz njih je dodan oltar sv. Vida i oltar Trpećeg Krista (Sv. Križa).

Tu ostaje otvoreno pitanje nisu li prva tri oltara – osobito u nekim svojim dijelovima – ostala iz stare crkve. Teško je to sa sigurnošću utvrditi, jer ne postoje opisi tih oltara iz Čvrsteca iz tog vremena. Samo se spominje da se na glavnom oltaru nad kipom sv. Petra nalazio grb s 1676. godinom. To je bio grb obitelji Svaštović, a oko njega natpis koji kao darovatelja oltara imenuje Stjepana Svaštovića, podžupana zagrebačke županije. Isto tako znamo da je na oltaru B.D. Marije bila slika koja prikazuje Smrt Bogorodice, što sve upućuje više na remetsko porijeklo tih oltara, nego na to da su iz stare crkve u Čvrstecu, što ipak ne znači da u novoj crkvi nije preostalo ništa od oltara stare župne crkve.

Nakon što je 1885. poduzetnik Luka Habdija iz Križevaca popravio župnu crkvu i župni stan izvana, župnik Ivan Kristić (1871–1904) započeo je akciju za obnovu crkve iznutra i uređenje inventara. Obnovu svih oltara i propovjedaonice preuzeo je Eduard Wagneister, pozlatar i popravljач oltara iz Zagreba, za 900 forinti. Poduzetnik bijaše neki Fibinger iz Beča. S njim su od 16. svibnja do 22. srpnja 1885. radila još dva majstora iz Zagreba. Na pokrajnjem oltaru B.D. Marije skinuta je tada stara slika Smrti Bogorodičine, a postavljena nova Bezgrešnog začeca.

Godine 1886. stavljena je na zvonik nova konstrukcija i lim. Poslove je izveo majstor Maruzzi za 1012 forinti. Paralelno s uređenjem zvonika majstor Clausen iz Zagreba uredio je crkvu iznutra za svotu od 550 forinti.

Naredne je godine nabavljen Božji grob kod Wagneistera u Zagrebu i postavljen pod pjevalištem. Križni put za crkvu bio je naručen 1899. kod slikara Šubića u Koprivnici, koji je radio takve slike za župnu crkvu u Kuzmincu i Martijancu. Za slike je plaćeno 430 forinti, a za svaki oltar po 10 forinti, te je 30. rujna 1900. koprivnički gvardijan uspostavio novi Križni put u župnoj crkvi u Čvrstecu.

U travnju 1901. bio je u Čvrstecu sastanak kotarskog predstojnika iz Bjelovara Ivana Trnskog s načelnicima općina koje graniče na ovoj župi. Predmet rasprave bio je popravak župne crkve. Trebalo je urediti krovšte, staviti novi tarac, sakristiju podići na kat, staviti nova vrata, nabaviti glavni oltar i crkvu obnoviti izvana i iznutra. Učinjen je predračun na 8960 kruna. Visoka kraljevska zemaljska vlada odobrila je sa svoje strane u tu svrhu 6585 kruna, a ostalo su imali sabrati župljani. Poslove je preuzeo poduzetnik Rietl iz Križevaca. Godine 1902. crkva je bila prekrivena, stavljen keramički pod i obavljani predviđeni poslovi. Kolaudacija je obavljena 8. listopada 1903. u prisutnosti kotarskog predstojnika Trnskog. Tada je počeo dolaziti kraj i većem dijelu starog baroknog oltara u crkvi u Čvrstecu. U listopadu 1902. dopremljen je novi oltar sv. Petra, naručen u Zagrebu kod majstora Budickog za 3600 kruna. Kipovi za oltare bili su naručeni iz Gredena u Tirolu. Od istog Budickog su nabavljene i dvije isповjedaonice za 440 kruna, kupljen je novi luster u Ljubljani za 480 kruna i popravljene su orgulje

za 600 kruna. Već 8. prosinca 1905. blagoslovio je domaći župnik Franjo Štefan dva nova pokrajnja oltara u župnoj crkvi: Bezgrešnog začeća BDM i sv. Antuna Padovanskog. Oltare je izradio stolar Budički iz Zagreba za 1600 kruna. Tada je kupljena i nova slika sv. Antuna za 200 kruna, koja je postavljena na novi oltar, dok je na oltar Bezgrešnog začeća stavljena slika sa starog oltara iz godine 1885.³⁰ Godine 1918. izradio je majstor Antun Richard iz Koprivnice pokrajnji oltar svetih Triju Kraljeva za župnu crkvu, za svotu od 1400 kruna, pa je tako crkva dobila svoj današnji inventar. Tako su od remetskih oltara u Čvrstecu preostala samo dva posvećena sv. Vidu i Trpećem Kristu (Sv. Križu), a uz njih se sačuvala propovjedaonica i veliko raspelo.³¹

Time je crkva bila dostojno uređena za proslavu 100. godišnjice opstanka 1921, koja je bila svečano proslavljena, iako je crkva izgubila mnogo vrijednog umjetničkog inventara.

Nakon što su 1916. rekvirirana zvona za ratne svrhe — i to 2 iz župne crkve, nabavljena 1706. i 1823, i po jedno iz kapele u Ruševcu i Većeslavcu, nabavljena 1904. i 1905. — godine 1936. nabavljena su kod Kvirina Lebiša u Zagrebu nova zvona za župnu crkvu. Stajala su 42840 dinara, a blagoslovio ih je Leonardo Župić, dekan iz Sv. Ivana Žabnog.

Godine 1964. i 1965. župnik Juraj Vlahovec obnovio je sa župljanima crkvu izvana i iznutra, te uredio okoliš crkve,³² a 1980. godine župljani i župnik Zvonimir Rabuzin mijenjaju drvenu konstrukciju zvonika i stavljaju novi lim. Međutim, stanje inventara u crkvi ostaje nepromijenjeno.

Tako nas je povijest uvela u sadašnjost župne crkve sv. Petra u Čvrstecu, gdje se danas nalaze dva ranobarokna oltara posvećena sv. Vidu i Trpećem Spasitelju (Sv. Križu), a uz njih propovjedaonica i veliko raspelo.

U želji da doznamo još nešto više o ovom starom, kvalitetnom umjetničkom djelu inventara u Čvrstecu, pogledat ćemo što o njemu u svojim raspravama piše Doris Baričević.³³ Opisujući detaljno taj stari dio inventara župne crkve u Čvrstecu i iznoseći njegovu povijest, autorica iznosi mišljenje da je retabl oltara Trpećeg Krista (Sv. Križa) zapravo retabl prerađenog remetskog oltara svetih pustinjaka Antuna i Pavla. U Čvrstecu se taj oltar zvao oltar sv. Antuna, što znači da je sadašnja slika Raspeća, premda stara, postavljena na ovaj oltar tek u novije vrijeme. Originalni kipovi ovog oltara više ne postoje, a sadašnji kipovi Nikodema i Marije Magdalene potječu od jednog znatno mlađeg oltara iz druge polovice XVIII. stoljeća. Možda se u pitanju slike i kipova radi o ostacima oltara Trpećeg Krista, jer ga i danas vjernici radije nazivaju tako nego oltarom Sv. Križa.

30 Katolički list, 43/1902, str. 546; 46/1904, str. 552; 18/1905, str. 220. Bjelovarski vjesnik od 16. 12. 1905. Župska spomenica župe Sv. Petar Čvrstec. KOŽUL, S., Nav. dj., str. 384–386.

31 Katolički list, 9/1918, str. 105.

32 Župna spomenica župe Sv. Petar Čvrstec.

33 BARIČEVIĆ, D., Nav. dj., str. 30–40. Ista, Majstor glavnog oltara u Čazmi — Prilog pokrajinskom kiparstvu sjeverne Hrvatske, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, XXVIII/1979, br. 4, str. 3–12.

Današnji oltar sv. Vida sa svojim retablom upućuje na remetski oltar Smrti Bogorodice, koji je 1658. godine remetskoj crkvi darovao Stjepan Svaštović, podžupan zagrebačke županije. Kipovi sv. Katarine i sv. Barbare na tom oltaru, po mišljenju D. Baričević, „dopuštaju mogućnost da su nastali nešto kasnije i pripadali nekada jednom drugom od remetskih oltara”.³⁴

U svojoj kasnijoj raspravi, obrađujući pitanje majstora glavnog oltara sv. Marije Magdalene u župnoj crkvi u Čazmi i oltara sv. Rozalije u istoimenoj kapeli u Đurđevcu, ista autorica piše: „Jedan je oltar našeg anonimnog pokrajinskog kipara stajao u staroj drvenoj crkvi sv. Petra u Čvrstecu, selu istočno od Križevaca. Dvije svete sa svim odlikama njegova kiparskog rukopisa stoje sada na oltaru sv. Vida, jednog od oltara koji su izvorno pripadali pavlinskoj crkvi u Remetama... Porijeklo oltarnog retabla iz nekadašnje pavlinske crkve u Remetama navelo me je ranije na pomisao da je kipar ovih svetica bio možda pavlinski majstor”. D. Baričević povlači to svoje mišljenje kao neodrživo i kaže: „Obje ove svete izvorno su pripadale glavnom oltaru stare, tada još drvene crkve sv. Petra u Čvrstecu, koji je postavljen u toku druge polovice dvadesetih godina 18. st. i u svim se detaljima tipologije, stava i obrade naslanja na kipove svetica na oltaru sv. Rozalije u Đurđevcu.”³⁵

Ne ulazeći u stručnost ove ocjene i rezultate do kojih se komparacijom došlo u ovoj raspravi, neka nam bude slobodno napomenuti samo s povijesne strane da je prema opisu vizitatora Petra Pucza iz 1704. župna crkva u Čvrstecu bila zidana, a imala je tri oltara. Tada se već spominju kipovi sv. Katarine i sv. Barbare, ali ne na glavnom oltaru, već na pokrajnjem u čast B.D. Marije.³⁶

Veliko raspelo potječe iz Remeta, kao i propovjedaonica, na svoj način jedinstvena u cijeloj sjevernoj Hrvatskoj. „Odlikuju je vrlo kvalitetna skulptura, lijepo rezbareni ornamentalni motivi i neobična, specifično pavlinska ikonografija.” Detaljan i stručan opis tog povijesnog i umjetničkog djela donosi u svojoj raspravi D. Baričević,³⁷ te se na tome ne kanimo dulje zadržavati. Vrijedno je još istaknuti njezino mišljenje da Kristov trijumfirajući lik na vrhu propovjedaonice vjerojatno pripada starom remetskom oltaru Uzašašća Kristova, koji bi po svojim stilskim oznakama mogao potjecati od zagrebačkog kipara Josipa Weinachta.³⁸

* * *

Župna crkva sv. Petra u Čvrstecu, istočno od Križevaca, iz 1821. upućuje na stariji srednjovjekovni lokalitet, čiji opis i inventar možemo slijediti od 1704. godine naovamo.

34 Ista, *Umjetničke znamenitosti crkve i samostana Majke Božje Remetske*, Zagreb, 1978, str. 34, šire 33–36.

35 Ista, *Majstor glavnog oltara u Čazmi*, str. 3–12, posebno 7 i 8.

36 Vidi opširnije ranije izložen tekst, utemeljen na bilješkama 12. i 13.

37 BARIČEVIĆ, D., *Umjetničke znamenitosti*, str. 38–40.

38 Ista, *Nav. dj.*, str. 36.

U staroj župnoj crkvi od inventara su se osobito isticala tri oltara posvećena sv. Petru, B. D. Mariji i sv. Antunu. Nova, današnja župna crkva završena je 1821. U nju je pet godina kasnije dopremljen inventar iz Remeta. Na žalost, nepotpuni su povijesni izvori i opisi toga inventara, pa ne možemo sa sigurnošću zaključiti što je za inventar nove crkve uzeto od starih oltara iz ranije crkve, a što od bogate pavlinske baštine iz Remeta.

Do danas sačuvani barokni inventar u župnoj crkvi u Čvrstecu po svojim stilskim oznakama upućuje uglavnom na inventar dopremljen iz Remeta, a djelomično i na stari inventar prijašnje župne crkve u Čvrstecu.

Bez sumnje, oltar sv. Vida i Trpećeg Krista (Sv. Križa), kao i propovjedaonica te veliko raspelo, pripadaju u izuzetno lijep i vrijedan dio naše kulturne baštine.